

Лаврін Г.З. <https://orcid.org/0000-0001-6750-8421>
Осін Н.Б. <https://orcid.org/0000-0002-9578-6522>
Хома О.В. <https://orcid.org/0000-0002-1114-9092>
Ангелюк І.О. <https://orcid.org/0000-0002-1517-5618>

МАЙСТЕР-КЛАСИ ТА ОЗНАЙОМЧІ ЗАНЯТТЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ З АДАПТИВНИХ ВИДІВ СПОРТУ

Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано та проаналізовано роль майстер-класів і ознайомчих занять у формуванні професійних компетентностей фахівців з адаптивних видів спорту. Доведено, що ці практикоорієнтовані форми навчання сприяють інтеграції теоретичних знань і практичного досвіду, розвитку методичних, комунікативних, інклюзивних та рефлексивних компетентностей, а також зниженню психологічних бар'єрів у роботі з особами з інвалідністю та ветеранами війни. Узагальнено український досвід їх реалізації та окреслено напрями подальшого впровадження у систему професійної підготовки.

Ключові слова: адаптивний спорт, майстер-класи, ознайомчі заняття, професійні компетентності, інклюзія, ветерани війни, фізична культура.

Abstract. The article theoretically substantiates and analyses the role of master classes and informational sessions in forming the professional competencies of adaptive sports specialists. It is proven that these practice-oriented forms of training contribute to the integration of theoretical knowledge and practical experience, the development of methodological, communicative, inclusive and reflective competencies, as well as the reduction of psychological barriers in working with persons with disabilities and war veterans. The Ukrainian experience of their implementation has been summarised and directions for further implementation in the professional training system have been outlined.

Keywords: adaptive sports, master classes, introductory classes, professional competencies, inclusion, war veterans, physical culture.

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку адаптивного спорту в Україні характеризується зростанням соціального запиту на підготовку фахівців, здатних ефективно працювати з особами з інвалідністю та ветеранами війни в умовах фізичної, психосоціальної й професійної реабілітації [1; 7; 12]. Повномасштабна війна російської федерації проти України зумовила різке збільшення кількості осіб з бойовими травмами та інвалідністю, що актуалізувало потребу не лише в розвитку адаптивних видів спорту, а й у якісній підготовці кадрів, які забезпечують їх упровадження [1; 2] .

У міжнародній та вітчизняній практиці дедалі більше уваги приділяється компетентнісному підходу до професійної підготовки фахівців з фізичної культури, спорту та реабілітації [10, 17]. Адаптивний спорт вимагає від спеціалістів інтеграції знань з теорії і методики фізичного виховання, спортивного тренування, біомеханіки, медицини, психології, педагогіки та соціальної роботи [15, 18]. За таких умов традиційні форми академічної підготовки не завжди забезпечують формування практичних умінь і професійної готовності до роботи з людьми з інвалідністю [7, 16].

Однією з ефективних форм практикоорієнтованого навчання у сфері адаптивного спорту є майстер-класи та ознайомчі заняття, які поєднують елементи навчання, демонстрації, практичної діяльності та рефлексії [3, 9]. Вони створюють умови для безпосереднього занурення фахівців у специфіку адаптивних видів спорту, сприяють формуванню професійних компетентностей, емпатії та усвідомлення реальних потреб цільових груп [1, 6, 17]

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та проаналізувати роль майстер-класів і ознайомчих занять у формуванні професійних компетентностей фахівців з адаптивних видів спорту.

Завдання дослідження:

1. Обґрунтувати роль майстер-класів і ознайомчих занять у формуванні професійних компетентностей фахівців з адаптивних видів спорту.
2. Визначити ключові професійні компетентності, що формуються у процесі участі в таких заходах.
3. Узагальнити український досвід проведення майстер-класів та ознайомчих занять з адаптивних видів спорту.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано комплекс теоретичних методів: аналіз і узагальнення вітчизняних та зарубіжних наукових джерел; контент-аналіз освітніх програм і практичних кейсів; системний та порівняльний аналіз міжнародного й українського досвіду підготовки фахівців з адаптивного спорту; узагальнення практичного досвіду проведення майстер-класів та ознайомчих занять з адаптивних видів спорту.

Результати дослідження та їх обговорення. У сучасних дослідженнях адаптивний спорт розглядається не лише як інструмент реабілітації осіб з інвалідністю, а й як окрема професійна сфера, що потребує спеціально підготовлених кадрів [12; 16]. Науковці наголошують, що ефективність адаптивних спортивних програм значною мірою залежить від рівня професійної компетентності тренерів, викладачів фізичної культури, реабілітологів та інструкторів [9; 13; 17].

Компетентнісний підхід передбачає формування інтегрованого комплексу знань, умінь, навичок, цінностей і ставлень, які забезпечують готовність фахівця до професійної діяльності [10]. У сфері адаптивного спорту до ключових належать: методична, комунікативна, соціальна, інклюзивна, етична та рефлексивна компетентності [7; 16]. Саме майстер-класи та ознайомчі заняття створюють умови для їх практичного формування [3; 9].

Майстер-клас у адаптивному спорті виступає як форма навчання, що ґрунтується на демонстрації практичного досвіду експертів, активній участі слухачів і взаємодії з реальними умовами діяльності. У межах таких занять фахівці мають можливість безпосередньо випробувати адаптивне спортивне обладнання, ознайомитися зі специфікою рухових дій, правилами та модифікаціями різних видів спорту, а також усвідомити фізичні й психологічні навантаження, з якими стикаються спортсмени з інвалідністю [11; 18].

Особливу цінність мають ознайомчі заняття, під час яких фахівці тимчасово опиняються в ролі учасників адаптивної спортивної діяльності (наприклад, керування кріслом колісним, виконання ігрових дій сидячи, обмеження зору чи координації). Такий досвід сприяє розвитку емпатії, формуванню інклюзивного мислення та глибшому розумінню потреб осіб з інвалідністю.

Український досвід проведення майстер-класів з адаптивних видів спорту (баскетбол на кріслах колісних, сидячий волейбол, паралімпійські дисципліни) свідчить про їх значний освітній потенціал [2; 4; 5]. Участь у таких заходах беруть тренери, викладачі закладів вищої освіти, студенти різних спеціальностей, волонтери, вчителі фізичної культури та представники громадських організацій [6; 7].

Під час майстер-класів формується здатність адаптувати навчально-тренувальний процес до індивідуальних можливостей учасників, добирати адекватні навантаження, модифікувати вправи та правила, забезпечувати безпеку й психологічну підтримку [3; 15]. Водночас відбувається розвиток комунікативних навичок, уміння працювати в мультидисциплінарній команді та налагоджувати взаємодію з ветеранами й особами з інвалідністю [7; 12].

Українські практичні кейси впровадження майстер класів та ознайомчих занять з адаптивних видів спорту:

- Кейс м. Тернопіль. У Тернополі майстер класи та ознайомчі заняття з адаптивних видів спорту реалізуються у форматі міжсекторальної співпраці органів місцевого самоврядування, ветеранських центрів, спортивних організацій і закладів освіти [4; 6]. Упродовж 2024–2025 років у місті проводилися інформаційно спортивні заходи та практичні майстер класи для ветеранів війни й фахівців з фізичної культури, реабілітації та освіти [1; 4].

Рис. 1. Майстер клас з баскетболу на кріслах колісних у м.Тернопіль.

Зокрема, у жовтні 2025 року на базі фізкультурно оздоровчого комплексу відбувся комплексний захід з популяризації адаптивного спорту, у межах якого були організовані майстер класи з баскетболу на кріслах колісних, волейболу сидячи, боччі та функціонального тренінгу. Участь у заняттях брали ветерани війни, члени їхніх родин, студенти профільних спеціальностей та фахівці з фізичної культури. Практична спрямованість заходу дала змогу учасникам у безпечному середовищі опанувати базові рухові дії, ознайомитися з правилами адаптивних ігор та специфікою використання спеціалізованого спортивного обладнання [4; 5].

Рис. 2. Майстер клас з адаптивних видів спорту, Тернопіль 2025.

Особливістю тернопільських майстер класів стало залучення викладачів і студентів закладів вищої освіти, що перетворює такі заходи на ефективний інструмент формування професійних компетентностей майбутніх фахівців. Участь у практичних заняттях сприяла розвитку методичних умінь, інклюзивного мислення, емпатії та готовності до роботи з ветеранами та особами з інвалідністю.

Рис.3. Студенти освітньої програми «Адаптивний спорт» і викладачі беруть участь у заходах з адаптивних видів спорту, Тернопіль 2025.

- Кейс м. Київ. У Києві майстер класи та ознайомчі заняття з адаптивних видів спорту поєднуються з масштабними змагальними й освітніми подіями загальнонаціонального рівня. У 2025 році в столиці відбулися перші всеукраїнські змагання з баскетболу на кріслах колісних серед ветеранів війни, що поєднували формат спортивного табору, навчання новачків і демонстраційні тренування. Паралельно проводилися майстер клас для тренерів, викладачів і реабілітологів, під час яких

розглядалися питання організації тренувального процесу, безпеки та психосоціальної підтримки учасників [6; 7].

Рис 4. Участь у програмах навчання тренерів з відновлення ветеранів через спорт,Київ 2025.

Важливу роль у київських заходах відіграють ветеранські програми та громадські ініціативи, які створюють умови для регулярного підвищення кваліфікації фахівців. Участь у мультиспортивних подіях, що включають баскетбол і регбі на кріслах колісних, волейбол сидячи, стрільбу з лука та інші адаптивні дисципліни, сприяє розширенню професійного кругозору та формуванню здатності працювати в мультидисциплінарному середовищі.

Заклади вищої освіти України поступово інтегрують адаптивний спорт у освітні програми підготовки фахівців з фізичної культури, спорту та реабілітації. Проведення майстер

класів і ознайомчих занять на базі ЗВО або за їх активної участі забезпечує зв'язок теорії з практикою та сприяє формуванню професійної готовності майбутніх спеціалістів.

Важливим результатом участі фахівців у майстер-класах є зниження психологічних бар'єрів і стереотипів щодо інвалідності. Практичний контакт з адаптивним спортом сприяє переосмисленню ролі людини з інвалідністю як активного суб'єкта спортивної та соціальної діяльності, що відповідає сучасним інклюзивним підходам.

Разом з тим, аналіз практики засвідчує, що майстер-класи часто мають фрагментарний характер і не завжди інтегруються в системну підготовку фахівців. Це зумовлює необхідність їх методичного осмислення, включення до освітніх програм закладів вищої освіти та системи післядипломної освіти.

Ветеранські спортивні програми та адаптивні клуби виступають важливими майданчиками неформальної освіти, де фахівці мають змогу безпосередньо працювати з цільовою аудиторією, аналізувати індивідуальні потреби учасників і вдосконалювати професійні компетентності. Така взаємодія створює умови для сталого розвитку адаптивного спорту та підвищення якості підготовки кадрів в Україні.

Висновки. Встановлено, що майстер-класи та ознайомчі заняття є ефективними практикоорієнтованими формами підготовки фахівців з адаптивних видів спорту, які забезпечують поєднання теоретичних знань із реальним професійним досвідом та сприяють формуванню готовності до роботи з особами з інвалідністю і ветеранами війни. У процесі участі в майстер-класах формуються ключові професійні компетентності фахівців з адаптивного спорту, зокрема методична, комунікативна, інклюзивна, соціальна та рефлексивна, що є необхідними для ефективної організації навчально-тренувального процесу в умовах інклюзії.

Узагальнення українського досвіду засвідчує високий освітній потенціал майстер-класів та ознайомчих занять як інструменту підвищення професійної компетентності фахівців і зниження психологічних бар'єрів щодо роботи з людьми з інвалідністю. Разом з тим, виявлено фрагментарність упровадження майстер-класів у системі професійної підготовки, що зумовлює необхідність їх методичного осмислення та інтеграції до освітніх програм закладів вищої освіти й системи післядипломної освіти фахівців з адаптивних видів спорту.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням моделей системного впровадження майстер-класів у професійну підготовку, оцінюванням їх впливу на рівень сформованості компетентностей та обґрунтуванням критеріїв ефективності таких освітніх заходів.

Список літератури.

1. Звіт українського ветеранського фонду за III квартал 2024 року. Режим доступу: <https://surl.li/qrduos>

2. Інтерфакс-Україна. Матч рівності: адаптивний баскетбол як інструмент соціальної інтеграції ветеранів. Інформаційне повідомлення, 2024.

3. Латенко, С. Б., & Хіміч, І. Ю. (2025). Використання технічних засобів асистивних технологій в адаптивному спорті ветеранів війни. [doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k\(188\).41](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k(188).41)

4. Суспільне Тернопіль. (2025, 2 серпня). У Тернополі для ветеранів організували воркшоп з адаптивного спорту. <https://suspilne.media/ternopil/1081735-u-ternopoli-dla-veteraniv-organizuvali-vorksop-z-adaptivnogo-sportu/>

5. Центр ініціатив «Повернись живим». (2025). Всеукраїнські змагання з баскетболу на кріслах колісних. <https://cbacenter.ngo/zmagannia-z-basketbolu>

6. Центр ініціатив «Повернись Живим». (2025, 20 жовтня). Рекомендації щодо масштабування адаптивного спорту для ветеранів та ветеранок у громадах. СВА Центр ініціатив. <https://cbacenter.ngo/page/rekomendaciyi-shhodo-masstabuvannia-adaptivnogo-sportu-dlia-veteraniv-ta-veteranok-u-gromadax>

7. Чепіга, Л. П., Карпенко, Є. В., Харченко, С. В., Бондаренко, Л. О., Жданова, І. В., Козира, П. В., ... & Твердохвалова, Ю. (2024). Реінтеграція ветеранів (в тому числі з інвалідністю): повернення військових до повноцінного життя: методичні рекомендації.

8. Bondarenko, V. V., Prontenko, K. V., Shtanagei, D. V., Khudiakova, N. Y., Konstantynov, D. V., Skliar, O. S., & Masnyi, O. (2025). Adaptive volleyball as a means of physical education and sports rehabilitation of combatants. *Wiadomości Lekarskie*, 2025(11), 2379-2384.

9. Bowen, A. H. (2025). Investigating the Impact of Adaptive Sports and Recreation Involvement for Veterans (Doctoral dissertation, Clemson University).

10. Brittain, I., van Lindert, C., Scheerder, J. (2023). Understanding Disability, Disability Sport and Inclusion. In: van Lindert, C., Scheerder, J., Brittain, I. (eds) *The Palgrave Handbook of Disability Sport in Europe*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-21759-3_2
11. Duvall, J., Satpute, S., Cooper, R., & Cooper, R. A. (2021). A review of adaptive sport opportunities for power wheelchair users. *Disability and Rehabilitation. Assistive technology*, 16(4), 407–413. <https://doi.org/10.1080/17483107.2020.1767220>
12. Goodrich, D. E., Hall, K. S., Pinter, J. M., & Erwin, M. S. (2025). Physical activity among military veterans. In *Physical activity in diverse populations* (pp. 278-307). Routledge.
13. Hanson, C., Pomeranz, J. L., Jones, D., & Ellison, C. (2025). An overview of wheelchair basketball with implications for life care planning. *Journal of Life Care Planning*, 18(4).
14. International Wheelchair Basketball Federation (IBWF). *History of Wheelchair Basketball*. Available at: <https://iwbf.org/the-game/history-wheelchair-basketball/> [accessed 1.01.2026].
15. Jamieson, A. R., & Wijesundara, H. D. (2025). A review of adaptive equipment and technology for exercise and sports activities for people with disabilities. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 20(1), 33-45. <https://doi.org/10.1080/17483107.2024.2372323>
16. Kirk, T. N., McKay, C., & Holland, K. (2025). "A Kind of Therapy": Wheelchair Sport Athletes and Health-Related Quality of Life. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 96(2), 426–438. <https://doi.org/10.1080/02701367.2024.2419455>
17. Oldörp, F., Mihajlovic, C., & Giese, M. (2025). Inclusion in and through disability sport? A scoping review using the examples of goalball and wheelchair basketball. *JSAMS Plus*, 5, 100096. <https://doi.org/10.1016/j.jsampl.2025.100096>
18. Perfilova, I., Hardin, R., & Pate, J. R. (2025). Technology in Adaptive Sport and Recreation. In *Technology, Sport and Recreation* (pp. 184-197). Routledge.
19. Verdonck, M., Ripat, J., Clark, P. M., Oprescu, F., Gray, M., Chaffey, L., & Kean, B. (2020). Reverse integration in wheelchair basketball: Stakeholders' understanding in elite and recreational sporting communities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 38(1), 25-42. <https://doi.org/10.1123/apaq.2019-0082>.